

היכן ישנה התה

הן שלוש חברי-הוועדה עצמה היו שני מישפטינים, שגם הם אינם אמונים על ענייני-הצבא. החבר השלישי הוא אלוף, אך גדמה שלא מילא תפקיד מרכזי בעבודת הוועדה, ובוודאי לא ראה את תפקידו בחשיפת הליקויים של צה"ל. בין השאר לא הבינה הוועדה, על חבריה והוקריה, כי כימעט שום קצין לא ינרץ מרצונו ערות כלשהי. הוא לא יופיע כלל, אם לא יחמן רישמית. וכאשר הוא מחמק, לא יציע להשיב על שאלות שלא נשאל. הוא יופיע כמצווה, והוא יענה על שאלות המוצגות לו — ותו לא.

כי כל חייל פועל במיסגרת של מרות. עדות בוועדה כזאת עלולה להרוס את הקאריירה שלו לצמיתות. היא עלולה לפגוע בקצינים, שהיו מופקדים מחר על קידום. היא יכולה לעורר עליו את זעמם של עמיתים, שישימו לו מחר רגל. גם הפטריוטיזם האירגוני שלו, נאמנותו למיסגרת, מהווים בלם חשוב. מוטב לשתוק, או לאמר את המינימום. הוועדה לא הגיעה כלל אל רוב העדים החשובים, שיכלו לשפוך אור על אשר התרחש באמת. העדים שהוזמנו ושהעידו, לא נשאלו שאלות חשובות ביותר. היבטים חשובים ביותר, הקשורים בדרכי הדיווח הפנימי בצה"ל, לא הועלו כלל, או שלא הוכתרו די צרכם. כל זה יצר מיסגרת צרה מאוד של מימצאים. חלק גדול של העובדות הרלוונטיות משוט לא היה מונח לפני חברי-הוועדה, כאשר באו להסיק את המסקנות. הם פסקו, כמו שגור, על סמך המימצאים שהגיעו אליהם. ובלשונם: "לא נסתפק בראיות, המשאירות ביום לסקר ממש".

(ורק דר"אגב: אי-הבנה אמיתית של דרכי האחריות הצבאית גרמה למסקנות. המעגישות את המפקדים הנמוכים יותר מאשר את המפקדים הבכירים יותר. שרון נענש, ואילו בגין, שהיה אחראי לו, יצא בלי עונש. ראש אמ"ן נענש, ואילו הרמטכ"ל, שהיה אחראי לו, יצא למעשה בלי עונש. מפקד-האוגדה נענש, ואילו אלוף-הפיקוד, שהיה אחראי לו, יצא בלי עונש. במציאות הצבאית, המצב הוא, כמו כן, הפוך. המפקד הבכיר נושא בכל מיקרה באחריות רבה יותר מאשר מי שספוף לו. כל מה שהאדם הספוף עושה, מפקדו אחראי לו אוטומטית, ואחריות זו היא ישירה ומפורשת. והיא משמעות האחריות הפיקודית.)

כולם ידעו

אלו שיתפה הוועדה בחקירתה אנשי-צבא מנוסים, ואילו היתה מחפשת את העדים והמיסמכים, היתה מתגלית לה תמונה רחבה הרבה יותר, וגם שונה מכמה בחינות חשובות.

הוועדה נעזה בנאמנות ב"ד"ח שלה רק בקיצור ביחסים שהיו בין ישראל הכוחות הנוצריים בלבנון מאז 1975. בפרק קצר, המכונה "תיאור האירועים — התקופה שלפני המאורעות בכירות" (עמוד 7 והלאה) יש תיאור תמציתי, מופיע בו הקטע החשוב על מהות

ה מערה חלפה. הד"ח של ועדת-החקירה פורסם. היו הפגנות, שבמהלכן נהרג אדם. הממשלה החליטה, ליישם את המלצות הוועדה. "שר-הביטחון הפך שר בלי-יתק, ובמקומו נכנס לתפקיד שר חדש, העולה עליו בקנאותו האומנית. ראש אמ"ן הועבר מתפקידו, מפקד-האוגדה נשאר בתפקידו כקצין-צנחנים-יוח"ר, תחת לעבור לתפקיד פיקודי, הרמטכ"ל יפרוש בכבוד ובמבול של מלל. זהו הכל.

אפשר לגנוז את דו"ח הוועדה באחת המגירות, ולמתוח קו מתחת לכל הפרשה.

האמנם? כהחלט לא!

אילוצים רגשיים ונפשיים

ה טיפול בדו"ח הוועדה לא הסתיים. הוא רק מתחיל. כל עוד היה דו"ח-הוועדה מוקד של סערה ציבורית, היה קשה לטפל בו באופן אובייטיבי; שני הצדדים בוויכוח הציבורי ניגשו אליו באופן רגשני, עד כי נשפך דם ביגללו.

עתה, מששככה הסערה, ניתן לנתח את הדו"ח לגופו, באיזמל הקר של ההגיון. אני מתכוון לעשות זאת להלן, ולאמר כמה דברים קשים מאוד.

אקדים לכך שתי הערות:

אני מכבד את חברי-הוועדה. בנואי למתוח ביקורת נוקבת על מימצאיהם. אני בא לפקפק ביושרם. אני מבין את מיסגרת האילוצים הרגשיים, הפוליטיים והמישפטיים, שבה פעלו. הם פשטו, בלי ספק, לפי מיטב מצפונם והבנתם. אך כבוד זה אינו יכול לשמש מחסום בפני הביקורת. דו"ח הוועדה יש עתה חיים עצמאיים משלו, ויש לטפל בו כדי קשר ליחס החיובי שיש אל מחבריו.

ועדת-החקירה אינה בתי-מישפט. היא עוסקת בעניינים פוליטיים, ובמיקרה זה בענייני פוליטי שהחריד את העולם כולו. כמודע או שלא-כמודע, מילאה החרדה לשמה הטוב של המדינה תפקיד חשוב בשיקולי הוועדה. יתכן גם שלפחות בתת-הכרה של משהו או משהם מחבריה התנגנה המחשבה על אשר עלול להתרחש במדינה עצמה, אם יהיו המסקנות קיצוניות מדי.

בכל חברה, השופטים והקצינים נמנים עם עמודי-התווך של המימסד. תפקידם הוא להגן על אשיות המישטר, לא לאתחור תחתן. זה טמון ביסוד התפקיד, וביסוד הפסיכולוגיה של התפקיד. גם השופטים הם רק בני-אדם, כפי שכבר נאמר פעמים רבות, והם שופטים על פי מיטב מצפונם והבנתם — במיסגרת המושגים שהם אמונים עליהם. למחרת פירסום המסקנות, גיתחתי אותן ניתוח ראשון (העולט הזה 2372, 2373) באותה שנה נערכה עליהן התקפה פרוצה מצד מי שטענו כי המסקנות חמורות מדי. אני,

אחרי ששככה הסערה, חוזר ומנתח אורי אבנרי את

מסקנותיה ומותח ביקורת על קביעותיה המרכזיות

הפלאגות: "לפיכך העלו מנהיגי הפלאגות רעיונות על סילוק חלק גדול מהפליטים הפלסטיניים מאדמת לבנון, בין באמצעי שיכנוע ובין באמצעי-יחץ שונים. הם לא הסתירו את דעתם, שיהיה צורך להיוקק למעשי-אלימות, כדי לגרום ליציאת פליטים פלסטיניים רבים מגבולות לבנון".

זוהי קביעה מינימלית. האמת הפשוטה היא שלא היה אף איש אחר, שבא מטעם ישראל במגע עם הפלאגות בשבע השנים שבין 1975 ו-1982, שלא שמע מפי ראשיהן תוכניות מפורשות לגירוש הפלסטינים, באמצעות מעשי-טבח המוניים.

כל קצין בכיר בצה"ל, שהיה לו קשר עם ענייני לבנון, כל איש-מוסד וכל מדינאי בכיר שנטק בכך ידע זאת היטב, בצורה חד-משמעית, לפני מלחמת-הלבנון.

בעשרות שיחות אמרו הפלאגונים לועמיתיהם הישראלים: "גם לכם וגם לנו יש עניין בסילוק הפלסטינים מלבנון. אתם אינכם יכולים לעשות זאת. אנחנו יכולים לעשות זאת".

אילו בדקה הוועדה מי קיים את המגעים עם הפלאגות במשך שבע השנים, היתה מזמינה אותם להעיד ושואלת אותם את כל השאלות הרלוונטיות. היא היתה לומדת לדעת שלא היה אף אחד מהם שלא שמע דברים מעין אלה פעמים רבות. שהרי המגעים לא היו רק בישיבות רישמיות. האנשים חיו ביחד, התרועעו במשך תקופות ארוכות, התיידדו, קיימו ביניהם שיחות-נפש. כל אדם בצמרת הפלאגות — על ארבעת איזורים-הפיקוד של האירגון — היה מוכר וידוע היטב בישראל.

להתחבק עם כלבים

דיעה זו היתה נחלת כל המפקדים הקרביים הבכירים, שעמדו בראש הכוחות שפלשו ללבנון ביוני 1982. כולם — או כימעט כולם — פעלו על סמך ידיעה זו, והתנגדותם היתה כשורה.

מצידי, טעניתי כי המסקנות מהוות את המינימום שבמינימום שהוועדה יכלה להסתפק בו, לאור המימצאים שהיו מונחים לפניו. העזתי או לטעון, בחוסר-צניעות רב, כי טענתי זו תהיה תוך זמן קצר לנחלת-הכלל.

ואכן, נדמה לי שברגע זה אין קצין או מישפמן סביר במדינת ישראל, שקרא את הדו"ח בעיון, ושאינו שותף להכרה זו.

עתה ניתן לנתח את הדברים לעומקם, ולהעמיק את המסקנות. אעשה זאת להלן.

הם לא העידו!

חד המחללים העיקריים של ועדת-החקירה היה טמון בעצם שיטת עבודתה. הוועדה הגבילה את עצמה מראש לגבי עומק החקירה.

בכתבי-מינוי שלה נאמר כי, "העניין שיהיה נושא החקירה הוא: לחקור את כל העובדות והגורמים הקשורים במעשי-הוועדה שבוצעו על-ידי יחידה מן הכוחות הלב-נוניים נגד האוכלוסיה האזרחית במחנות שאחילה וצברה".

לפי נוסח זה יכלה הוועדה לברוק באופן יסודי את היחסים בין ממשלות-ישראל וצה"ל ובין הכוחות הלבנוניים (הפלאגות האחרים) מראשיתם, מאז 1975. היא יכלה לעבור על מיספר גדול של דו"חות, שנכתבו על-ידי שליחי הממשלה, צה"ל והמוסד, שקיימו במשך השנים קשר עם הכוחות הנוצריים בלבנון. היא יכלה לחקור את האנשים שעסקו בכך. דבר זה לא נעשה אלא בצורה השיטתית ביותר.

אינו נעשה, היו מתגלים דברים מדהימים.

בעניין זה היתה מיגבלה נוספת: בין שלוש החוקרים של הוועדה לא היה אף חייל אחד. שלוש החוקרים היו מוכשרים מאוד: שתי מישפטיניות, דורית ביניש ועדנה ארבל, וקצין-המישטרה אלכס איש-שלום, המנוסה בחקירות.

אף אחד מהם לא היה איש בעל נסיון מעמיק בחליבות הצבא, בדרכי-הדיווח בצבא, במסלולי האחריות בצבא.